

Anne Knudsen: Nationens fødsel, 1990

Nationalstater er ikke faldet ned fra himlen, og de har det heller ikke som bjergkæder eller oceaner. De hører ikke med til verdens naturhistorie. Nationalstaten er et menneskeligt påfund, og fænomenet har kun haft en ganske kort – om end hektisk – historie. Ideen om nationalstaten i det 19. og tidlige 20. århundrede var den mest succesrige politiske forestilling i Europa. Det skyldes måske, at den skriver *politisk mening* ind i en hel række fænomener, som *ikke* er 'ideer', nemlig de højst virkelige kulturelle og sproglige ligheder og forskelle, der præger et hvilket som helst større landområde i verden. [...]

Netop dannebrogens-legenden er på mange måder et udmærket eksempel på, hvordan det er gået for sig med nationalstaterne. Så vidt vides var Valdemar Sejr ikke i Estland, fordi esterne var en slags nordisk broderfolk.

Troen på nationens herlighed og overlevelsessevne knyttes bl.a. til flaget og dets herkomst: det faldt fra himlen ned! Denne historie om dannebrog's underfulde tilsynkomst under slaget ved Reval er for Saxo en bekræftelse på danskhedens fremgang, når tapperhed og fromhed, kongemagt og kirke, virker viljefast sammen. Også i det 19. og i første del af det 20. århundrede spiller dannebrog's-legenden en stor rolle. Illustrationen ovenfor er udført af Sigurd Olrik. Den stammer fra 1912-udgaven af Ingemanns roman om »Valdemar Sejre«, 1826.

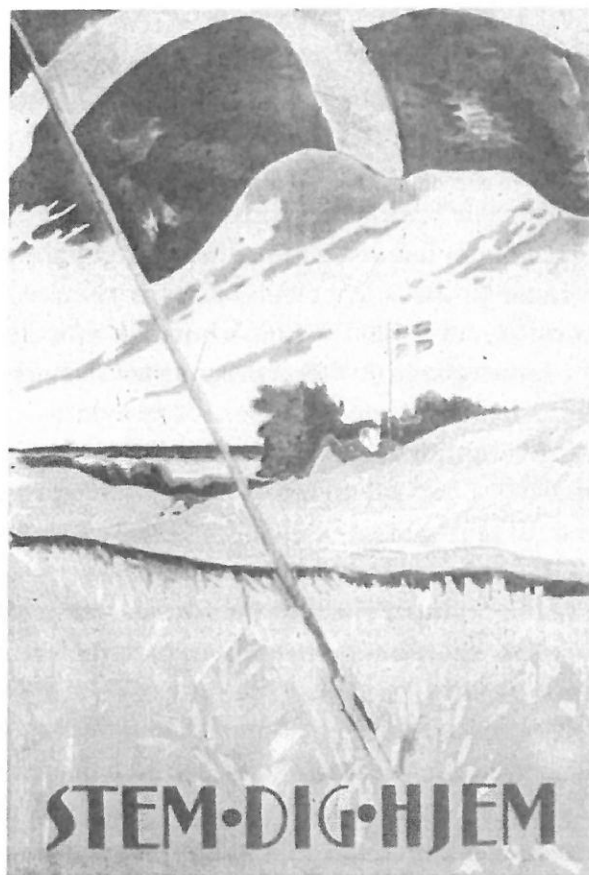
Han havde ¹geopolitiske ambitioner i det baltiske. Desuden havde han en historie kørende med Romerkirken (dengang var Nordeuropa som bekendt også katolsk) og med de tyske ridderordener. Kongen førte krig i Estland for at kristne esterne og for at rage sig mere land til.

Hvad korsflaget angår, er der kun én ting, der er helt sikker: ingen drømte i 1200-tallet om at udbrede det til alt folket som et symbol på danskernes nationale tilhørsforhold.

Indtil slutningen af det 18. århundrede var den tanke, at folket skulle have nationale identitetsfølelser, fuldkommen ukendt. Det faldt ingen ind at undersøge, om slesvigerne, skåningerne, nordmændene, islændingene, færingerne eller »de Vender, de Slaver og de Goter« *følte sig danske*.

I hele Europa var det reglen, at enhver konge regerede over det, han

1. *geopolitiske ambitioner*: magtpolitiske drømme(mål), hvad angår erobring af ny landområder

På denne afstemningsplakat, tegnet af Thor Bøgelund, fra 1920, agiteres der for, at det gamle danske (Sønderjyl)land skal tilbage til Danmark. Plakatens to dannebrog markerer det danske tilhørsforhold på to forskellige måder. Flaget i forgrunden giver associationer til den himmel-sendte fane, tegnet på danskernes og danskhedens fremgang – dette land er vort! Flaget i baggrunden foregriber sønderjydernes private markering af genforeningsfestdagen. Først i 1854, efter Enevældens afskaffelse, bliver det tilladt at »føre flag fra hus«, dvs. at flage privat. Allerede i 1400-tallet bliver dannebrog dansk rigsflag.

kunne lægge sin hånd på uden at komme i krig med nabokongen. De europæiske riger voksede og skrumpede i overensstemmelse med deres regenters styrke og krigslykke. Snart regerede den spanske konge Nederlandene, snart styrede Østrig Sardinien, snart styrede den engelske konge det halve Frankrig. Helt op i det 18. århundrede var der ingen, der undrede sig eller gjorde vrøvl over denne tingenes tilstand. [...]

Romantikken var ikke kun en litterær retning, den var en åndelig bevægelse, som etablerede en splinterny verdensorden, der præger os den dag i dag. Den blev basis for en ny type retfærdiggørelse af magten: nationalismen. Da Gud var blevet politisk irrelevant, indtrådte folkets sjæl i hans sted. Grunden til, at et rige var et rige og ikke blot en tilfældig samling mennesker underlagt den samme administration, skulle findes i rigets fælles kultur og sprog. I det nationale folkedyb.

Indtil dette tidspunkt havde det været en velbevaret hemmelighed, hvad folket egentlig gik og tænkte. Men i det 19. århundrede forskedes der med tiltagende energi i folkelig kultur. Folkeeventyr blev indsamlet over hele Europa, folkekarakter og folkelig poesi udgjorde sammen med arkæologi og national historieskrivning brikker til etableringen af de nationer, som afløste rigerne.

Hele denne konstruktion var lige så ny for folket selv som for de intellektuelle, der stod for den. Men denne situation skulle ikke vare længe. Samtidig med at den nationale kultur og historie blev fastslået som et faktum, blev der over hele Europa oprettet nationale skolevæsen, der skulle gøre folket fortroligt med denne sandhed, og aviser, der kunne fortælle om nationens nutid.

Selv kender jeg historien om dannebrog fra B.S. Ingemanns *Valdemar Sejr*, og dét er karakteristisk. Ingemann var en inspireret og populær bærer af den nye, nationale bevidsthed. Hans historiske romaner blev et indflydelsesrigt bidrag til udbredelsen af den nationale historie i folkets brede lag. Når vi i dag forestiller os, at Danmark i middelalderen – og sågar i stenalderen – var 'dansk', skyldes det i høj grad denne form for indsats. Det faldt ikke det 19. århundredes forfattere ind at tvivle på sandheden i deres forestillinger om det nationale; national bevidsthed gik som en vækkelse gennem alle de europæiske lande. Den nyfundne sandhed om nationaliteten spillede en væsentlig rolle ved skabelsen af de nye stater Tyskland, Grækenland og Italien, ligesom den legitimerede udskrivelsen af nationale hære til krigene mellem nationerne.

Men den kulturelt-sproglige identitet, der nu skulle definere staterne, var dybt problematisk. Det mest indlysende problem var sproget. Folket talte i det store og hele ikke det nationale sprog. Naturligvis var der *nogle* i hver stat, der talte 'det rigtige' sprog, men praktisk taget alle europæiske nationer havde store minoriteter, der talte *helt* anderledes sprog end det nationale.

I dag er Danmark den undtagelse, som bekræfter reglen. Danske hærførere har tabt hele udkanten af riget. Og efter at vi har anerkendt, at

hverken Grønland eller Færøerne egentlig tilhører Danmark i den nationale forstand, er Danmark nu et territorium med en næsten fuldkommen homogen befolkning, hvad sprog og kultur angår. I alle andre europæiske nationer har man endnu i dag store befolkningsgrupper, der ikke blot taler 'dialekt', men ligefrem ganske anderledes sprog end det, den nationale retorik benyttede. Somme taler, som man gør i nabostaten, andre har deres egne, statsløse sprog.

Det har været uhyre vanskeligt at forklare disse minoriteter, hvorfor netop *deres* modersmål ikke fortjener et fædreland. I takt med at de nationale skolevæsen er blevet mere effektive, blev minoriteternes sprog truet af udryddelse. Og navnlig i forbindelse med første verdenskrigs gigantiske tropeudskrivninger blev ethvert område i de krigsførende nationer inddraget i de nationale projekter. Bondedrengene fra minoritetsområderne døde for de nationale sandheder, det gjaldt for eksempel tusinder af dansktalende fra det dengang tyske Sønderjylland. De, der overlevede, havde lært de nationale sprog i løbet af soldatertiden. Og både de hjemsendte og alle de sørgende efterlodte i alle Europas lande havde forstået til bunds, at nationalitet var det vigtigste i verden. [...]

I Vesteuropa er nationalismen nærmest gået af mode. Den er aldrig blevet kritiseret til bunds, men den giver mindre og mindre mening. Tilsyneladende er der ikke foregået en tilsvarende bevægelse i Østeuropa og Sovjetunionen. Der udtrykkes i dag utilfredsheden med økonomiske, politiske og økologiske forhold i et nationalistisk ordvalg. Og når serberne rasler med sablen, armeniere bygger kampvogne og esterne taler om deres særlige mentalitet og dens uforenelighed med russernes, ja så er det kendte toner fra vor fælleseuropæiske fortid vi hører. [...]

Netop vi vesteuropæere burde meget fraråde disse naboer at forstå sig selv og hinanden på denne måde. Intet område i verden har begået så mange grusomheder for det nationalistiske projekt som netop Vesteuropa. Og selv om vi har lagt så megen energi i at få romantikkens billede af nationerne til at passe på verden, så er det ikke engang lykkedes. Vi har stadig sproglige og kulturelle minoriteter, som nægter at forsvinde. Hvor mange erfaringer skal der til, før det bliver klart for enhver, at romantikkens verdensbillede netop er – romantisk, og ikke egner sig som model for en organisering af den virkelige verden?

Af artikel i Politiken, 15.4.1990.